

Cytowanie

CHICAGO: Z. Nowicka, *Glosa do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 15 maja 2022 r., OOO Memo p. Rosji, skarga nr 2840/10*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 3, s. 341–347, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.03.25>

APA: Nowicka, Z. (2023), *Glosa do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 15 maja 2022 r., OOO Memo p. Rosji, skarga nr 2840/10*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” nr 3, s. 341–347, <https://doi.org/10.15804/ppk.2023.03.25>

Zuzanna Nowicka

ORCID ID: 0009-0009-4095-2296

Uniwersytet Warszawski

E-mail: z.nowicka@wpia.uw.edu.pl

Glosa do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 15 maja 2022 r., OOO Memo p. Rosji, skarga nr 2840/10

Słowa kluczowe: wolność słowa, zniesławienie, ochrona dobrego imienia, art. 10 EKPC
Keywords: freedom of speech, defamation, protection of reputation, article 10 of the ECHR

Streszczenie

W dniu 15 marca 2022 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał wyrok w sprawie OOO Memo p. Rosji, skarga nr 2840/10. Wyrok ten stanowi zwrot w dotychczasowej linii orzeczniczej Trybunału. ETPCz uznał, że postępowania o ochronę dobrego imienia wszczęte przez podmioty sprawujące władzę publiczną są co do zasady pozbawione uzasadnionego celu i tym samym niezgodne z art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Wyrok ten ustanawia wyższy niż dotychczas poziom ochrony przeciwko nieuzasadnionym ingerencjom w wolność słowa i będzie miał znaczące konsekwencje zarówno w odniesieniu do postępowań przed ETPCz, jak i do postępowań krajowych. Wyrok ten jest istotny również ze względu na zwrócenie uwagi na problem strategicznych działań prawnych przeciwko partycypacji publicznej (eng. *Strategic Lawsuits Against Public Participation*).

Abstract**Gloss to the judgment of the ECtHR of 15 May 2022,
OOO Memo p. Russia application no. 2840/10**

No legitimate aim of proceedings for protection of reputation initiated by public authorities – gloss to the judgment of the ECtHR of 15 May 2022, OOO Memo p. Russia application no. 2840/10 On March 15, 2022. The European Court of Human Rights issued its judgment in the case of OOO Memo p. Russia, Application No. 2840/10. This judgment represents a turnaround in the Court's previous line of jurisprudence. The ECtHR ruled that proceedings for civil defamation brought by public authorities have, as a rule, no legitimate aim and are thus incompatible with Article 10 of the European Convention on Human Rights. The judgment establishes a higher level of protection against unjustified interference with freedom of expression than has been the case to date, and will have significant consequences for both proceedings before the ECHR and domestic proceedings. The judgement is also important because it draws attention to the problem of Strategic Lawsuits Against Public Participation.

✱

I. Stan faktyczny

Postępowanie krajowe zostało zainicjowane w związku z artykułem opublikowanym na internetowym portalu *Węzeł kaukaski*. Artykuł opisywał wstrzymanie dotacji dla miasta Wołgogradu przez administrację obwodu wołgogradzkiego. Powodem miało być niekorzystne – czy raczej niezgodne z oczekiwaniami administracji obwodu wołgogradzkiego – rozstrzygnięcie przetargu na zakup autobusów miejskich. Wstrzymanie dotacji miało stanowić próbę wywarcia nacisku na władze miejskie i zmianę rozstrzygnięcia.

W reakcji na artykuł, Administracja obwodu wołgogradzkiego złożyła pozew o ochronę imienia, przeciwko spółce, która założyła portal *Węzeł kaukaski*, jak i przeciwko redakcji tego portalu, wnosząc o odwołanie spornych stwierdzeń. Sąd pierwszej instancji uwzględnił pozew, zobowiązując spółkę do opublikowania sprostowania na stronie internetowej *Węzła kaukaskiego*. Wyrok został podtrzymany przez sąd drugiej instancji. Pozwani złożyli skar-

gę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej jako: ETPCz, Trybunał), podnosząc, że doszło do naruszenia art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹, gwarantującego wolność wyrażania opinii.

II. Rozstrzygnięcie Trybunału

Badając, czy ingerencja w wolność słowa (na gruncie tej sprawy wyrok zobowiązujący spółkę do opublikowania sprostowania) jest dopuszczalna na gruncie Konwencji, Trybunał przeprowadza trójstopniowy test. Po pierwsze, ingerencja musi mieć stosowną podstawę prawną (kryterium legalności formalnej). Po drugie, ingerencja może być uznana za dopuszczalną jedynie, jeżeli służy ochronie wyraźnie wskazanych przez art. 10 ust. 2 Konwencji dóbr lub interesów (kryterium celowości). Po trzecie, ingerencja musi być konieczna w demokratycznym społeczeństwie (kryterium konieczności)².

W sprawie OOO Memo przeciwko Rosji nie było wątpliwości, że spełnione zostało kryterium legalności formalnej. Roszczenia powoda miały podstawę prawną w art. 152 § 7 kodeksu cywilnego Federacji Rosyjskiej, na podstawie którego osoba prawna może zwrócić się do sądu z wnioskiem o nakazanie sprostowania wypowiedzi szkodzących reputacji handlowej, jeżeli osoba, która rozpowszechniła takie wypowiedzi, nie udowodniła ich prawdziwości. Poszkodowany może również żądać odszkodowania za krzywdę poniesioną w wyniku rozpowszechnienia takich wypowiedzi.

Trybunał poddał natomiast ocenie, czy zostało spełnione kryterium celowości, tj. czy ingerencja w wolność wypowiedzi pozwanych w postępowaniu krajowym dążyła do osiągnięcia uzasadnionego celu, jakim jest ochrona dobrego imienia i praw innych osób. Na początku Trybunał zaznaczył, że pojęcie „ochrony dobrego imienia innych osób” nie ogranicza się do osób fizycznych i ochrony mogą dochodzić także osoby prawne. Trybunał zauważył jednak, że w kontekście prawa do ochrony dobrego imienia status osób praw-

---

¹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993, Nr 61, poz. 284 ze zm.), dalej jako: Konwencja.

² Wyrok ETPCz z 22 października 2007 r., Lindon, Otchakovsky-Laurens i July p. Francji, skargi nr 21279/02 i 36448/02, par. 40.

nych, prywatnych lub publicznych, prowadzących działalność gospodarczą różni się od statusu organu władzy wykonawczej.

Powołując się na swoje wcześniejsze orzecznictwo, Trybunał przyznał, że istnieje uzasadniony cel w ochronie „sukcesu handlowego i pozycji przedsiębiorstwa, nie tylko z uwagi na interes udziałowców i pracowników, ale także dla szerszej ujmowanego dobra gospodarczego”³. Udzielenie ochrony osobom prawnym ETPCz uzasadniał więc przede wszystkim względami ekonomicznymi – ich dobre imię ma bezpośrednie przełożenie na ich pozycję na rynku, a tym samym na osiągnięty przez nie zysk. W sprawie OOO Memo natomiast osobą prawną domagającą się ochrony był organ władzy publicznej nieprowadzący działalności gospodarczej. Organ taki ma służyć społeczeństwu i jest finansowany przez podatników. Ze względu na tę różnicę, ten standard nie ma zastosowania.

ETPCz podtrzymał wcześniej wyrażane stanowisko, zgodnie z którym, aby zapobiec nadużywaniu władzy i korupcji na urzędzie publicznym w systemie demokratycznym, wszelkiego rodzaju działania władzy publicznej muszą podlegać ścisłej kontroli nie tylko władz ustawodawczych i sądowych, ale także opinii publicznej. Zwrócił przy tym uwagę, że organy sprawujące władzę publiczną mają szerokie możliwości odpowiedzi na publiczną krytykę i zarzuty (np. zorganizowanie konferencji prasowej czy publikacja oficjalnego komunikatu), więc uciekanie się do procesowych instrumentów ochrony dobrego imienia stanowi reakcję nieproporcjonalną i może poważnie ograniczać wolność mediów.

Konkludując, ETPCz stwierdził jednoznacznie, że postępowanie o zniesławienie wszczęte we własnym imieniu przez osobę prawną, która sprawuje władzę publiczną, nie może, co do zasady, być uznane za realizujące uzasadniony cel „ochrony dobrego imienia innych osób” na podstawie art. 10 ust. 2 Konwencji.

Uznawszy ingerencję w wolność słowa skarżących za niespełniającą kryterium celowości, ETPCz odstąpił od badania, czy była ona konieczna w demokratycznym społeczeństwie i stwierdził naruszenie art. 10 Konwencji.

---

³ Wyrok ETPCz z 15 lutego 2005 r., Steel i Morris p. Wielkiej Brytanii, skarga nr 68416/01, § 94.

III. Znaczenie wyroku

W sprawie OOO Memo p. Rosji ETPCz zdecydował się na odejście od dotychczasowej linii orzeczniczej. W swoim wcześniejszym orzecznictwie, chociaż z pewną ostrożnością, uznawał postępowania wszczęte przez osoby prawne sprawujące władzę publiczną za spełniające kryterium celowości (nawet jeżeli później stwierdził naruszenie art. 10 Konwencji, ze względu na niespełnienie kryterium konieczności).

W wyroku w sprawie Romanenko i inni p. Rosji⁴, wykazującym pewne podobieństwo do omawianej sprawy ETPCz przyznał, że „mogą istnieć uzasadnione powody polityczne, aby zdecydować, że podmioty publiczne nie powinny mieć legitymacji procesowej do pozywania o zniesławienie we własnym imieniu”. Mimo tego, uznał, że jego zadaniem nie jest badanie ustawodawstwa krajowego *in abstracto*, ale raczej rozważenie sposobu, w jaki to ustawodawstwo zostało zastosowane wobec skarżącego i jaki miało wpływ na jego sytuację. W związku z tym przeszedł do przeprowadzenia dalszego etapu testu dopuszczalności ingerencji. W wyroku w sprawie Lombardo i in. p. Malcie⁵, ETPCz stwierdził, że środek zakazujący wypowiedzi krytykujących działania lub zaniechania organu pochodzącego z wyboru tylko w wyjątkowych okolicznościach może być uzasadniony jako zmierzający do „ochrony praw lub reputacji innych osób” i również uzależnił rozstrzygnięcie od oceny czy ingerencja była konieczna.

Jak widać, wcześniej orzekając w sprawach dotyczących ochrony dobrego imienia podmiotów sprawujących władzę, Trybunał dokonywał ważenia wolności słowa z prawem do ochrony dobrego imienia (reputacji). Ocena ta mieściła się w ramach trzeciego etapu testu z art. 10 ust. 2 Konwencji. Wyrok OOO Memo zmienia podejście do tego problemu. Uznając osoby prawne sprawujące władzę za (co do zasady) pozbawione uzasadnionego celu w podejmowaniu działań prawnych przeciwko osobom korzystającym z wolności słowa, w odniesieniu do podobnych spraw rozpatrywanych w przyszłości ETPCz niejako przyjął domniemanie niezgodności z Konwencją⁶.

⁴ Wyrok ETPCz z 8 października 2003 r., skarga nr 11751/03.

⁵ Wyrok ETPCz z 24 kwietnia 2007 r., skarga nr 7333/06.

⁶ Warto przy tym zauważyć, że choć ETPCz nie jest formalnie zobowiązany do stosowania się do swoich wcześniejszych wyroków, to „w interesie pewności prawnej, przewidywalności

Taki sposób rozumienia wyroku znajduje poparcie w zdaniu odrębnym zgłoszonym do uzasadnienia. Zgodnie ze zdaniem odrębnym „postępowanie w sprawie zniesławienia może mieć na celu wywołanie efektu mrożącego u osób krytykujących działalność władz, to jednak istnienia takiego bezprawnego celu nie można domniemywać, a tym bardziej przyjmować. [...] Określenie granic dopuszczalnej krytyki powinno być oceniane poprzez wyważenie w ramach testu proporcjonalności (czyli w ramach kryterium konieczności – przyp. aut.), zgodnie z ustalonym orzecznictwem Trybunału”.

Zmiana w rozumowaniu Trybunału powinna mieć wpływ także na podejście sądów krajowych do spraw o ochronę dobrego imienia wytaczanych przez podmioty sprawujące władzę⁷. W Polsce, zgodnie z dominującą linią orzeczniczą, podmiotom takim przysługuje ochrona dobrego imienia⁸. Zgodnie z nowo ustanowionym w omawianej sprawie standardem sądy krajowe powinny oddalać takie powództwa. Uwzględnianie powództwa byłoby nie tylko niezgodne z Konwencją, ale również mogłoby narazić Polskę na odpowiedzialność finansową w związku z ewentualnym wyrokiem ETPCz stwierdzającego naruszenie art. 10 Konwencji.

Wyrok w sprawie OOO Memo jest istotny również ze względu na to, że zwraca uwagę na problem SLAPPów, czyli strategicznych działań prawnych przeciwko partycypacji publicznej (eng. *Strategic Lawsuits Against Public Participation*). Trybunał przywołał komentarz Komisarz Praw Człowieka Rady Europy Dunji Mijatović „Czas podjąć działania przeciwko SLAPP-om” (*Time to take action against SLAPPs*). SLAPP to swego rodzaju odwet za wyrażaną w przestrzeni publicznej przez dziennikarzy, aktywistów czy sygna-

---

i równości wobec prawa leży, aby nie odchodził bez uzasadnionej przyczyny od precedensów ustanowionych w poprzednich sprawach” – zob. wyrok ETPCz z 18 stycznia 2001 r., Chapman p. Wielkiej Brytanii, skarga nr 27238/95, par. 70.

⁷ *A maiori ad minus* standard ustanowiony w wyroku OOO Memo p. Rosji powinien mieć zastosowanie także do spraw karnych o zniesławienie (art. 212 kodeksu karnego), ETPCz co do zasady uważa stosowanie sankcji karnych do osób, które naruszyły czyjeś dobre imię za nieproporcjonalne (zob. wyrok ETPCz z 30 marca 2004 r. Radio France i in. p. Francji, skarga nr 53984/00, par. 40).

⁸ Zob. wyrok SN z 17 lipca 2008 r., sygn. akt II CSK 111/0, Lex/el. nr 447659, wyrok SN z 22 stycznia 2015 r., sygn. akt I CSK 16/14, Lex/el. nr 1621771, M. Dziurda, *Komentarz do art. 43 [w:] Kodeks cywilny. Komentarz. T.I. Część ogólna, cz. 1 (art. 1–55⁴)*, red. J. Gudowski, Warszawa 2021.

listów krytykę dotyczącą społecznie ważnych kwestii. Co znamienne, celem strategii SLAPP nierzadko jest nie tyle wygranie procesu, lecz zastraszenie i ucieszenie przeciwnika procesowego, poprzez jego obciążenie finansowe, czasowe i psychiczne. SLAPPy ograniczają wolność słowa zarówno z wymiarze indywidualnym, jak i zbiorowym. Komisja Europejska przedstawiła niedawno projekt dyrektywy mającej ułatwić przeciwdziałanie temu zjawisku⁹, lecz do momentu jej przyjęcia sądy krajowe mogą korzystać z narzędzi już dostępnych na gruncie prawa krajowego, czyli np. właśnie nieuwzględnianie pozwów o ochronę dobrego imienia wniesionych przez podmioty sprawujące władzę, zgodnie z wyrokiem w sprawie OOO Memo.

Zarówno rozstrzygnięcie jak i uzasadnienie Trybunału należy oceniać pozytywnie. Uznając postępowania o ochronę dobrego imienia zainicjowane przez podmioty sprawujące władzę publiczną za co do zasady pozbawione uzasadnionego celu ETPCz podniósł poziom ochrony przeciwko nieuzasadnionej ingerencji w wolność słowa, zwłaszcza w postaci SLAPPu, a tym samym przyczynił się do zwiększenia świadomości na temat tego zjawiska.

Literatura

Komentarz, t. 1, *Część ogólna*, cz. 1 (art. 1–55⁴), red. J. Gudowski, Warszawa 2021.

---

⁹ Wniosek Komisji z 27 kwietnia 2022 r., COM/2022/177 final.